

констатувати: «Підзамча» – цілісний збірник... Це жива душа в державній бронзі. Це вміння поєднати суб'єктивне і об'єктивне, особисте й загальне, інтимне почуття і політику. «Підзамча» – твір великої зрілості й сили. Воно показує нам, як непоправно багато ми втратили в Ольжичеві» [15, с. 212–213].

Справді, рання мученицька смерть О. Ольжича – втрата для України величезна, але, в певному сенсі, й не менший її духовний скарб. Годі говорити, звияжна історія кожної нації твориться й рухається її героями – найчистішими, найсвітлішими, найофірнішими особистостями, які, зазвичай, пишуть цю історію власною кров'ю. Адже О. Ольжич, як наголошує вже не раз згадувана Катерина Білецька-Кандиба, сам «...себе призначив у ряди «незнаного вояка». Він знав, який буде його кінець. Чи він боявся? Не знаю... – пише його дружина. Між 8-им і 10-им червня 1944 р., – продовжує вона, – Ольжича не стало. 22-го липня помер його батько. 31-го липня народився його син» [2, с. 200].

І в цьому, гадаємо, велика милість Бога і для поета, і для його нації. Бо ж, як сказано в Євангелії, «...коли зерно пшеничне, як у землю впаде, не помре, то одне зостається; як умре ж, плід рясний принесе» [Ів. 12:24]. Духовні ж плоди Ольжича очевидні й щедрі: його доля і чин, безсумнівно, належать до тих, що визначають формат і якість національного поля честі; його художня творчість залишається естетично високим зразком поезії національного героїзму й стоїчності; а ім'я поета, оповите ореолом відваги, непохитності, чистоти й мучеництва, назавжди вписане в когорту тих, без кого Україна справжня не була б можливою.

Тетяна Жалко

Рідна мова як чинник збереження етнокультурної основи української нації

У статті досліджується феномен мови як важливого чинника етнокультурного збереження української нації. Розглядається український мовний простір як невимірне багатство життєтворчих смислів і сенсів, котрі й становлять буття нації. Підкреслюється важливість мовного фактору в аспекті формування національної самосвідомості. Наголошується, що оскільки рідна мова є найсуттєвішою і найбільш очевидною формою репрезентації культури, то у справі національної ідентифікації і консолідації вона має розглядатися як могутній чинник.

The article examines the phenomenon of language as an important factor of ethnic and cultural preservation of the Ukrainian nation. The Ukrainian language space is considered as immeasurable richness of life-giving meanings and senses, and that is being a nation. The importance of linguistic factors in terms of formation of national identity is underlined. It is noted that the native language is the most significant and obvious form of culture representation, and in case of national identification and consolidation it should be regarded as powerful factor.

На сучасному етапі існування українського суспільства ми все частіше звертаємо увагу на ті політико-правові та культурно-історичні процеси, які відбуваються в нашій країні останнім часом. Соціально-політичні перетворення призвели до того, що мовна проблема як чинник етнокультурного збереження української нації набуває дедалі більшої актуальності й гостроти в контексті регіональних суперечностей, що ускладнюються двомовністю. А тому все більшої актуальності з боку громадськості набирає мовне питання.

З огляду на це, варто зауважити, що протягом всієї історії України мовний фактор виступає потужним чинником впливу на перебіг соціокультурних процесів усередині країни та стан її відносин з іншими державами. Це обумовлено тим, що сутність мовної проблеми не локалізується у сфері тільки мовних явищ і відносин, а пов'язана із цілим рядом феноменів, які стосуються соціокультурних аспектів життєдіяльності суспільства.

1. *Аврелий Марк*. Наедине с собой / Марк Аврелий. – К.; Черкаси, 1993. – 141 с. 2. *Білецька-Кандиба К.* Ольжич, яким я його пам'ятаю // Олег Ольжич. Цитаделя духа / К. Білецька-Кандиба. – Братислава, 1991. – С. 188–200. 3. *Бойко Ю.* Вибрані праці / Ю. Бойко. – К.: Македол, 1992. – 381 с. 4. *Державин В. О.* Ольжич – поет національного героїзму // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. / В. Державин. – К., 1994. – С. 534–542. 5. *Жулинський М.* Слово і доля / М. Жулинський. – К.: А. С. К., 2002. – 640 с. 6. *Ільницький М.* «Відвага і вогонь самопосягати». Життя і творчість Олега Ольжича / М. Ільницький. // Дзвін. – 1992. – № 11–12. – С. 127–135. 7. *Качуровський І.* Променисті силуети. Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки / І. Качуровський. – Мюнхен, 2002. – 797 с. 8. *Ковалів Ю.* Героїчний епос Олега Ольжича / Ю. Ковалів. // Слово і час. – 1994. – № 6. – С. 7–12. 9. *Маланюк Є.* Зовсім інші // Книга спостережень / Є. Маланюк. – Торонто, 1962. – С. 322–340. 10. *Невідомі листи О. Ольжича* // Слово і час. – 1994. – № 7. – С. 19–26. 11. *Нервлій М.* Муза мужності і боротьби // Олег Ольжич. Цитаделя духа / М. Нервлій. – Братислава, 1991. – С. 5–30. 12. *Ольжич О.* Героїзм в усній народній словесності // Ольжич О. Цитаделя духа / О. Ольжич. – Братислава, 1991. – С. 170–180. 13. *Ольжич О.* Дух руїни / О. Ольжич. – К.: Смолоскип, 2007. – 47 с. 14. *Ольжич О.* Різдвяна відозва // Ольжич О. Цитаделя духа / О. Ольжич. – Братислава, 1991. – С. 184–185. 15. *Ольжич О.* Цитаделя духа / О. Ольжич. – Братислава, 1991. – 239 с. 16. *Петров В.* Проблема Олеса // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. / В. Петров. – К., 1994. – Кн. 1. – С. 14–24. 17. *Поети Празької школи.* Срібні сурми. Антологія / Упоряд. М. Ільницький. – К.: Смолоскип, 2009. – 913 с. 18. *Сверстюк Є.* Не мир, а меч / Є. Сверстюк. – Луцьк: Терен, 2009. – 499 с. 19. *Святе письмо Старого та Нового Завіту.* – [], 1992. 20. *Славутич Я.* Меч і перо / Я. Славутич. – К.: Дніпро, 1992. – 413 с. 21. *Стефанович О.* Зібрані твори / О. Стефанович. – Торонто, 1975. – 304 с. 22. *Стус В.* Палімпсест. Вибране / В. Стус. – К.: Факт, 2003. – 431 с. 23. *Череватенко Л.* І смерть – як найвищий вінок / Л. Череватенко. // Дніпро. – 1990. – № 2. – С. 77–78. 24. *Череватенко Л.* «Я камінь з Божої праці» // Ольжич О. Незнаному Воякові / Л. Череватенко. – К., 1994. – С. 351–424. 25. *Чернявська Л.* Філософсько-естетичні засади поезії Олега Ольжича / Л. Чернявська // Слово і час. – 1999. – № 1. – С. 29–32.

Мета статті – визначити основні підходи щодо розуміння значення мови як чинника етнокультурного збереження української нації, проаналізувати взаємозв'язок мовної та етнонаціональної ідентичностей у громадян України.

Як відомо, науковий підхід до вивчення проблеми мови і нації почав формуватися з другої половини XIX ст. на основі праць засновників соціальної психології В. Вундта, Г. Штейн-таля, Л. Лацаруса та їхніх концепцій, а також положень О. Потебні про етнодиференційну роль мови. Проте мовно-культурний принцип ідентифікації було сформульовано ще давньогрецькими мислителями, а в середні віки набула поширення ідея «народної мови» як основи національної ідентичності. Пізніше питання співвідношення мови і держави набуло актуальності у XVIII ст., коли засновник німецької школи романтичного націоналізму Й. Гердер ототожнив мову з національністю й проголосив німецький народ етнічною мовною спільнотою [1, с. 15; 3; 6, с. 26].

Статус української мови як державної зумовлений історичною закономірністю і законодавчо закріплений в Конституції незалежної держави [5].

Утвердження її на міжнародній арені – це визнання національної мови корінного народу України [9, с. 3]. За таких умов постійно зростає тенденція до зміцнення статусу української мови у міжнаціональному спілкуванні громадян України, враховуючи мовну специфіку регіонів, у яких водночас конституційними нормами держави закріплено вільний розвиток, використання та захист російської, інших мов національних меншин [8, с. 7].

Перш ніж говорити про роль мови в процесі відродження української державності, варто охарактеризувати в загальних рисах стан української мови, з яким наша держава прийшла до незалежності. Його визначила національна політика імперського центру у його останній радянській іпостасі. Метою її було формування з багатонаціонального населення Радянського Союзу єдиного народу. Головними чинниками консолідації виступали єдина ідеологія, соціальна уніфікація і домінування російської мови.

Для того, аби знищити українську мову, потрібно було прикласти максимум зусиль і для цього потребувалося багато часу. Тому більшовицький режим, починаючи з 30-х років, не обмежився зовнішньою русифікацією, що поступово звуужувала сферу застосування української мови. Паралельно було запроваджено керовану згори практику уподібнення її до російської, перетворення української мови на бліду копію російської, що мало довести її вторинність і меншовагартісність, а відтак і непотрібність. Українській мові відмовляли в праві на існування, твердили, ніби це не мова, а діалект.

Мовний ідеал, якого прагнув режим, досить чітко сформулював акад. Білодід у праці «Язык и идеологическая борьба» [1, с. 62]: «Существует единый, однозначный украинский литературный язык с его установившимися нормами, который устраняет потребность в каких-то «вариантах», делает несостоятельными всякие вымыслы о них».

У 20-х – на початку 30-х років ХХ ст. в колишній УРСР здійснено чимало заходів, спрямованих на те, щоб подолати відставання в розвитку певних стилів української мови. Квітневий пленум ЦК КП(б)У у 1925 році виніс ухвалу «Про українізацію». Це було одним із важливих завдань культурно-національного будівництва в Україні. Українська мова стала мовою не тільки красного письменства та публіцистики, а й мовою освіти, науки, врядування, проведення різних громадсько-політичних заходів. Проте в роки сталінських репресій, а ще більше в добу застою українська мова знову зазнала тяжких випробувань, була витіснена з багатьох сфер функціонування. Виправити становище був покликаний Закон про надання українській мові статусу державної, ухвалений 26 жовтня 1989 року, оскільки численні урядові укази суттєво гальмували розвиток української мови. Державність української мови підтверджена й 10-ю статтею Конституції України, прийнятою Верховною Радою 28 червня 1996 року, а також рішенням Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року про офіційне тлумачення статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в освітніх закладах країни.

Більше того, Суд ухвалив, що при здійсненні повноважень місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим та місцевими органами самоврядування можуть використовуватися російська та мови

національних меншин у межах і порядку, що визначаються законами України.

Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим. Попри те, що Конституційний Суд дав чітку правову орієнтацію в розв'язанні мовних питань та визначенні мовного будівництва, сама історія нашої держави, численні заборони української мови, що здійснювалися протягом сторіч, обумовлюють те, що процес переходу нашого суспільства до спілкування рідною мовою є тривалим і поступовим.

На парламентських слуханнях «Про функціонування української мови в Україні», проведених Комітетом з питань культури і духовності Верховної Ради України 12 березня 2003 року, в яких взяли активну участь найширші кола громадськості, науковці, освітяни, було прийнято низку ухвал. По-перше, щодо вироблення механізмів атестації державних службовців на знання української мови та запровадження системи курсів української мови для державних службовців усіх рівнів. По-друге, створення спеціальних україномовних програм у мережі Інтернет і на електронних носіях. По-третє, широке обговорення в засобах масової інформації актуальних проблем сучасного стану української мови та завдань щодо підвищення її авторитету і престижу тощо.

Українська мова, отже, зазнала впливу настільки руйнівних процесів, що після проголошення її державною на порядку денному постає питання відновлення її у функції рідної мови для значної частини українців.

Українська мова на перших етапах створення і становлення незалежної Української держави відіграла консолідуючу роль. Статус української мови як державної було закріплено в Конституції. Відповідно підвищився і її престиж: українська стала мовою державних кабінетів, наукових конференцій, політичних дискурсів. Проте сподівання на те, що незалежна українська держава в процесі свого становлення виявлятиме максимальну увагу до розвитку і укріплення позицій української мови, не справдилися. В Україні не були створені умови для формування престижності і соціальної значущості української мови і сьогодні є підстави говорити про деяке послаблення позицій української мови, досягнутих у перші роки незалежності, що стало проблемою не лише мовною, а значною мірою соціальною і навіть державною.

Спільна для усього суспільства мова дає змогу сконцентрувати весь його інтелектуальний потенціал і таким чином у процесі історичного розвитку переростає в могутню рушійну силу суспільного прогресу. Це добре розуміли і розуміють політики усіх держав.

У Франції, для прикладу, наприкінці XVIII ст. половина населення не володіла французькою мовою. Але внаслідок послідовної мовної політики держави, яка залучила до цієї справи такі чинники, як освіту, військову повинність, видання книг французькою мовою, засоби масової інформації, французька мова упродовж XIX ст. утвердилася як єдина на всій території держави й у всіх сферах суспільного життя. Більше того, Франція встановлює суворі санкції за ігнорування французької мови на території держави. Згідно з французьким законом, порушенням вважається навіть вживання слова іншомовного походження, якщо для нього є французький відповідник. Порушник має сплатити штраф до 9 тисяч доларів США, інакше йому загрожує шість місяців ув'язнення. При цьому у демократичній Франції не говорять

про порушення прав громадян. Як наслідок – консолідація суспільства й духовне та економічне зростання Франції.

З липня 2012 року Верховною Радою України прийнятий Закон «Про засади державної мовної політики» [11]. Враховуючи обставини його прийняття та розуміючи українські реалії, ми зробили спробу проаналізувати його положення, а також виокремити ті зміни, які чекають на засоби масової інформації після вступу Закону в силу:

- державною мовою залишається українська;
- норми української мови встановлюються у загальнообов'язкових довідкових посібниках, які затверджуються Кабміном;

- до регіональних мов та мов меншин відносяться 18: російську, білоруську, болгарську, вірменську, гагаузьку, ідиш, кримськотатарську, молдавську, німецьку, новогрецьку, польську, ромську, румунську, словацьку, угорську, русинську, караїмську, кримчацьку;

- заходи, спрямовані на використання регіональних мов, застосовуються на тих територіях, де кількість носіїв такої мови складає більше 10 % населення;

- усі акти державних органів приймаються українською мовою, але офіційно публікуються також і регіональними мовами та мовами меншин;

- уся документація державних та місцевих органів повинна здійснюватись державною мовою;

- у певних регіонах (більше 10 % населення – носії мови меншин) документація місцевих державних та комунальних органів може здійснюватись мовою меншин (для цього не потрібно яких-небудь рішень місцевої влади – мова стає регіональною автоматично за даними Всеукраїнського перепису населення);

- усі посадові та службові особи в зазначених регіонах зобов'язані спілкуватись з відвідувачами, які використовують регіональну мову, тією ж регіональною мовою (закон не дозволяє спілкуватись з ними українською);

- усі судові та слідчі документи складаються державною мовою, але слідство та судочинство може вестись регіональними мовами;

- навчання в освітніх закладах ведеться державною мовою; у випадку, якщо школярами, їх батьками або студентами подано достатньо заяв про необхідність навчання регіональною мовою, державні та комунальні заклади освіти мають створити окремі мовні класи або групи;

- копії фільмів для кінотеатрів та домашнього відео виготовляються або мовою оригінала «або із дублюванням або озвученням чи субтитруванням державною мовою або регіональними мовами або мовами меншин на замовлення дистриб'юторів і прокатників з урахуванням мовних потреб споживачів».

Що ж до ЗМІ, то за запропованою Законом формулою, телерадіоорганізації можуть на власний розсуд вести мовлення будь-якими мовами без будь-яких обмежень. Допускається мовлення навіть тими мовами, які не визнані в якості регіональних, що фактично відкриває можливість для трансляцій англійською, французькою чи іспанськими мовами.

Зміни торкнулись також і мов, на яких можуть транслюватись фільми, музика, інші програми і передачі. Нагадаємо, що до прийняття Закону трансляція будь-якого фільму або передачі допускалася за наявності звукового дубляжу державною мовою.

На сьогодні, телерадіоорганізації вправі транслювати передачі будь-якою мовою. Більше того, Закон не міс-

ить вимог до обов'язкового дублювання, озвучення або субтитрування фільмів та передач державною мовою. Це нашоухує на думку, що українська мова може зникнути з телерадіоєфіру взагалі.

Що ж до питання використання мов в рекламі, то згідно з Законом пропонується віднести питання вибору мови рекламного оголошення на вибір рекламодавця.

Таким чином, не можна виключати, що найближчим часом в Україні значно зменшиться кількість рекламних оголошень українською мовою.

Зважаючи на вищевикладене, можемо констатувати, що на сьогодні існують серйозні передумови критичного погіршення мовної ситуації в Україні, оскільки влада виявилась неспроможною здійснювати послідовну та ефективну державницьку політику підтримки української мови.

В силу особливостей української ситуації запровадження російської мови як другої офіційної мови неминуче призведе до занепаду української мови, до поступового витіснення її з усіх сфер публічного життя, перетворення України у денационалізований географічний простір і втрату нею національної державності і незалежності.

Мовну ситуацію, що склалася в Україні, можна охарактеризувати як таку, що напряму залежить від російськомовної культури загалом, і від російської мови зокрема. Потужність російськомовної літературної, телевізійної, кінематографічної, музичної продукції на території України свідчить про перевагу російськомовної культури, що призводить до підтримання українського російськомовного середовища і формування потужної російськомовної спільноти, в результаті чого утворюється особливий тип української етнопонаціональної ідентичності.

Тому двомовність спричиняє витіснення зі сфер комунікації тієї мови, яка перебуває в слабшій позиції, в нашому випадку – української, що створює психологічно дискомфортні умови для тих, хто спілкується рідною мовою. Особливо це стосується великих міст, зокрема таких, як Київ, Харків, Дніпропетровськ та ін., мовно-культурна атмосфера яких зробила російську – мовою пристосування, а українську – мовою протистояння [12, с. 116].

Центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова з 16 по 25 червня 2012 року провів опитування (опитано 2009 осіб старших 18 років, що мешкають в усіх областях України, статистична похибка не перевищує 2,3 %), згідно з яким 43,6 % респондентів виступають за те, щоб українська мова була єдиною державною, 23,9 % респондентів вважають за необхідне зробити російську другою державною мовою, 25 % – за надання російській мові офіційного статусу в деяких регіонах, а 2 % виступають за російську мову як єдину державну в Україні [2].

Згідно з результатами дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг», станом на лютий 2012 року 46 % громадян України підтримують надання російській мові статусу державної. Майже стільки ж (45 %) виступають проти цього. Ще 8 % – не визначились. Варто зазначити, що протягом останніх двох років кількість противників та прихильників двомовності майже рівні. Проте, якщо порівнювати з 2009 роком, рівень підтримки надання російській мові статусу державної зменшився (у 2009 році було понад 50 %) [7].

Як наслідок, проти України здійснюється широкомасштабна мовно-культурна експансія, яка має потужні джерела підтримки. Головною метою в боротьбі з українською мовою як чинником етнокультурного збереження української нації та української ідентичності є створення у східних регіонах

«російської України», яка має стати першим етапом остаточно знищення України та її державної незалежності.

У цих умовах ефективним способом протидії загрози є посилення державного регулювання у мовній сфері з урахуванням світової демократичної практики та використання потенціалу української громадськості.

На думку М. Карпенка [10], основні загрози, які несе в собі відсутність чіткої мовної політики в Україні торкаються наступних аспектів суспільно-політичного життя:

- самоідентифікація української нації;
- розділення українського народу за мовною ознакою;
- формування комплексного розуміння напрямку розвитку країни між альтернативами: Захід (європейська демократія) – Схід (повернення в імперію);
- розвиток української культури, науки, освіти тощо;
- формування політичної культури (іміунітет до спекуляцій і демагогії), зміцнення історичної пам'яті української нації (автентичне прочитання і розуміння власної історії та перспективи поступу у світовому контексті);
- економічні фактори: мас медіа, книгодрукування, шоу бізнес тощо.

Висновок. Тільки єдина державна мова дає змогу сконцентрувати інтелектуальний потенціал нації і зробити його могутньою рушійною силою суспільного прогресу. Мовою єднання й консолідації суспільства на українській землі, в Українській державі є і завжди повинна бути українська мова, бо це жива мова корінного народу, яка має

довгу історію і славні традиції. Потрібно лише пам'ятати, що українська нація, як і будь-яка інша, має право на власні цінності, на власну культуру і власний внесок у всесвітню духовну скарбницю.

1. *Билодид І.* Язык и идеологическая борьба / И. Билодид. – К., 1974. – 216 с. 2. Більш ніж половина українців вважають «мовний» закон PR-ходом ПР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.politics.comments.ua/2012/07/04/177785/bilsh-nizh-polovina-ukraintsiv.html>.
3. *Воропаєва Т.* Українська мова як базова основа національної ідентичності / Т. Воропаєва // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Українознавство. – 2007. – Вип. 11. – С. 13–17.
4. *Герасимова О.* Держава та мова в контексті процесів глобалізації / О. Герасимова // Політичний менеджмент. – 2007. – № 5 (26). – С. 32–38.
5. *Гравовський С.* Державне самоствердження України у другій половині ХХ ст. / С. Гравовський. – К., 2006. – 126 с. 6. *Джозеф Дж.* Языки национальная идентичность / Дж. Джозеф // Логос. – 2005. – № 4. – С. 4–32. 7. Динаміка ідеологічних маркерів: Соціологічна група «Рейтинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ratinggroup.com.ua/products/politic/data/entry/13992/>.
8. Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії / Відп. ред. Ю. І. Римаренко, І. Ф. Курас. – К., 1993. – 268 с. 9. *Залізник Л.* Україна серед світових цивілізацій / Л. Залізник. – К., 2001. – 186 с. 10. *Карпенко М.* Мовна політика в Україні: стратегічний та прогностичний виміри [Електронний ресурс] / М. Карпенко. – Режим доступу: <http://www.lrc.org.ua/projects/mova-ua-karpenko.html>.
11. Про засади державної мовної політики: Закон України від 03 липня 2012 р. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-vi>.
12. *Черемська О.* Формування мовної компетенції особистості за умов українсько-російського білінгвізму / О. Черемська // Матеріали міжвузівської науково-методичної конференції «Сучасна україністика: проблеми мови, історії та народознавства»: Збірник статей. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – С. 114–121.

Ігор Жолоб

Проблеми ксенофобії, сепаратизму та ізоляціонізму в умовах єдиної Європи

Сьогодні людство вступило у вкрай складну епоху свого існування, коли світ одночасно організується й хаотизується, глобалізується й локалізується, поєднується й розділяється. Але існують і тенденції протилежної спрямованості – бар'єри всіякого характеру зводяться замість зруйнованих. Так, у відповідь на послаблення національної держави під натиском процесів глобалізації виникає «локальний» націоналізм і відбувається «етнічне відродження» в промислово розвинених країнах та в межах єдиної Європи.

Today humanity entered into the extremely difficult epoch of its existence, when the world is simultaneously organized and choosed, globalized and localized, combined and divided. But there are tendencies of opposite orientation – the barriers of various character are erected in place of blasted. So, in reply to relaxation of the national state under the onslaught of processes of globalization there are "local" nationalism and an "ethnic revival" in the industrially developed countries.

Сьогодні людство вступило у вкрай складну епоху свого існування, коли світ одночасно організується й хаотизується, глобалізується й локалізується, поєднується й розділяється.

Національні кордони починають «зникати» насамперед під натиском транснаціональних компаній і міжнародних фінансових інститутів, які чинять диктат щодо країн, які не входять до «золотого мільярда»; влада в різних регіонах світу з різною «швидкістю» і з різним рівнем «добровільності», однак неухильно, передається на транснаціональний рівень, позбавляючи держави дедалі більшої частини суверенітету, а місцеві культури з усе зростаючою інтенсивністю зазнають, за допомогою глобальних ЗМК, уніфікуючого впливу моди та інноваційних тенденцій, джерелом яких переважно є Захід, насамперед, США. М. Уотерс так і визначає глобалізацію як «процес, у якому географічні обмеження, що накладають на соціальні й культурні установи, відступають, і у процесі якого люди дедалі більше усвідомлюють, що ці обмеження відступають» [25, р. 3].

Справді, деякі бар'єри, насамперед, географічні, руйнуються. Інтенсивність культурних і інформаційних обмінів, багаторазово посилена новітніми засобами комунікації, робить малоефективними спроби автаркії, самоізоляції

й збереження «єдиної національної культури» – одного з головних маркерів національної держави.

Але існують і тенденції протилежної спрямованості – бар'єри всіякого характеру зводяться замість зруйнованих. Так, у відповідь на послаблення національної держави під натиском процесів глобалізації виникає «локальний» націоналізм і відбувається «етнічне відродження» в промислово розвинених країнах.

«Важливою складовою більшості ситуацій етнічного антагонізму є групі бар'єри й привілейований доступ до ресурсів», – зазначає Е. Гідденс [5, с. 164]. Процеси глобалізації впевнено спрямовані транснаціональними корпораціями й міжнародними фінансовими спекулянтами до суспільства «однієї п'ятої», де 80 % населення не матиме роботи, і житиме «з милостині» на подачки заможних 20 %, що контролюють усі ресурси, створюють нові соціальні бар'єри й культурні розколи і вже призвели до виникнення в промислово розвинених країнах антиглобалістського руху. При цьому проти глобалізації бунтують аж ніяк не найбідніші верстви населення: це насамперед молоді представники середніх верств, що відчують страх перед безробіттям, кризою соціальної держави, перспективою втратити своє